

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Рэктар БДУКМ

 Н.У.Карчэўская

20.03 2026 г.

Рэгістрацыйны № ВД-6/16-20 вуч.

ТЭОРЫЯ І ПРАКТЫКА ЭКСКУРСІЙНАЙ РАБОТЫ

Вучэбная праграма ўстановы адукацыі

па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці

6-05-0322-03 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйнага стандарта вышэйшай адукацыі АСВА 6-05-0322-01-2023 па спецыяльнасці 6-05-0322-03 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны, зацверджанага пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 21.08.2023 № 274, вучэбных планаў БДУКМ па спецыяльнасці 6-05-0322-03 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны

СКЛАДАЛЬНІК:

І.Г.Луцашка, дацэнт кафедры гісторыка-культурнай спадчыны ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат культуралогіі, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Ю.В.Кавалёва, вучоны сакратар дзяржаўнай установы «Музей гісторыі горада Мінска», кандыдат культуралогіі;

С.А.Пацыенка, дацэнт кафедры менеджменту сацыяльна-культурнай дзейнасці ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат культуралогіі

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай гісторыка-культурнай спадчыны ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол №6 ад 30.01.2026);
прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 3 ад 18.02.2026)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Модуль «Ахова і інтэрпрэтацыя культурнай спадчыны» складаецца з вучэбных дысцыплін «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы», «Ахова гісторыка-культурнай спадчыны», «Семіётыка гарадской прасторы», «Нарматыўна-прававае забеспячэнне музейнай дзейнасці». Дадзеная вучэбная праграма прызначана для вывучэння вучэбнай дысцыпліны «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы».

У сучасных умовах значная ўвага надаецца развіццю музейнай справы і гісторыка-культурна турызму. Экскурсія з'яўляецца эфектыўным камунікатыўным і інфармацыйным сродкам, дзякуючы чаму з'яўляецца адным з асноўных складнікаў культурна-адукацыйнай дзейнасці музея і шырока выкарыстоўваецца ў сферы турысцкай індустрыі. Запатрабаванасць у кваліфікаваных спецыялістах у сферы экскурсійных паслуг пацвярджае, што тэорыя і практыка экскурсійнай справы неабходна вучыцца прафесійна. Такія абставіны робяць вучэбную дысцыпліну «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы» надзвычай актуальнай і важнай у працэсе падрыхтоўкі спецыялістаў у галіне музейнай справы.

Мэта вывучэння вучэбнай дысцыпліны «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы» – азнаямленне з тэорыяй і практыкай экскурсійнай работы, фарміраванне ведаў і практычных навыкаў, неабходных для распрацоўкі, арганізацыі і правядзення экскурсій.

У адпаведнасці з мэтай вызначаны наступныя *задачы*:

- азнаямленне студэнтаў з асноўнымі палажэннямі тэорыі экскурсійнай работы;
- фарміраванне дакладнага ўяўлення аб методыцы арганізацыі і правядзення экскурсіі;
- фарміраванне прафесійных навыкаў экскурсавода;
- вывучэнне айчынай практыкі падрыхтоўкі спецыялістаў у галіне экскурсазнаўства;
- азнаямленне з асноўнымі экскурсійна-турысцкімі маршрутамі Беларусі.

Зместам вучэбнай дысцыпліны «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы» прадугледжана фарміраванне наступнай кампетэнцыі:

- выкарыстоўваць сучасныя веды аб культуры і тэндэнцыях яе развіцця ў музейнай, турыстычнай і менеджарскай дзейнасці, ахове культурнай спадчыны, навыкі педагагічнага і аратарскага майстэрства ў яе інтэрпрэтацыі.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнты павінны *ведаць*:

- тэарэтычныя аспекты экскурсійнай работы;
- метадычныя аспекты экскурсійнай работы;
- асновы экскурсійнага майстэрства;
- змест экскурсійнай работы музея і турыстычных устаноў, якія займаюцца экскурсійнай дзейнасцю.

Студэнты павінны *ўмець*:

- выкарыстоўваць асноўныя паняцці, тэрміны, фактычны матэрыял і атрыманыя навыкі ў музейнай і пазамузейнай дзейнасці;
- вызначаць эфектыўную методыку правядзення экскурсіі з улікам дыферэнцыраванага падыходу да экскурсійнага абслугоўвання;
- распрацоўваць экскурсіі разнастайнай тэматыкі (падрыхтаваць тэкст экскурсіі, распрацаваць тэхналагічную карту экскурсіі);
- аналізаваць праслуханыя экскурсіі.

Студэнты павінны *валодаць навыкамі*:

- распрацоўкі экскурсій і адпаведных дакументаў;
- камунікацыі з наведвальнікамі музея;
- стварэння інфармацыйных прадуктаў розных відаў па тэме вучэбнай дысцыпліны.

Вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы» распрацавана з улікам пастаўленых задач, узгоднена па змесце з вучэбнымі праграмамі па вучэбных дысцыплінах «Тэорыя і методыка музейнай справы», «Тэорыя турызма», «Турыстычны патэнцыял Беларусі», «Музеі Беларусі» і інш.

Для кіравання вучэбным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці выкарыстоўваюцца рэйтынгавыя, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай і даследчай дзейнасці студэнтаў, варыятыўныя мадэлі кіруемай самастойнай работы, вучэбна-метадычныя комплексы. У практыку правядзення семінарскіх заняткаў укараваюцца методыкі актыўнага навучання, дыскусійныя формы.

У ходзе адукацыйнага працэсу па вучэбнай дысцыпліне студэнт павінен набыць не толькі тэарэтычныя і практычныя веды, уменні і навыкі па спецыяльнасці, але і развіць асабісты каштоўнасны, духоўны патэнцыял, сфарміраваць якасці патрыёта і грамадзяніна, які гатовы да актыўнага ўдзелу ў сацыяльна-культурным жыцці краіны.

Асноўнымі формамі навучання па вучэбнай дысцыпліне з'яўляюцца лекцыі і семінарскія заняткі, заданні для самастойнай работы студэнтаў.

Самастойная работа студэнтаў накіравана на развіццё самастойных даследчых навыкаў, пошук неабходнай інфармацыі ў навукова-метадычнай літаратуры, інтэрнэт-крыніцах. Выкарыстоўваючы кантэнт-аналіз крыніц,

прысвечаных актуальным праблемам турыстычнай дзейнасці, кожны студэнт падрыхтоўвае адпаведныя рэфераты і індывідуальныя даследчыя работы, прапануюцца творчыя заданні, сумесная работа ў малых групах.

У адпаведнасці з вучэбным планам на вывучэнне дысцыпліны «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы» прадугледжана 120 гадзін, з якіх 60 гадзін – аўдыторныя заняткі. Прыкладнае размеркаванне аўдыторных гадзін па відах заняткаў: лекцыі – 40 гадзін, семінарскія заняткі – 20 гадзін. Рэкамендаваная форма бягучай атэстацыі – вуснае апытанне, тэсціраванне. Рэкамендаваная форма прамежкавай атэстацыі – экзамен.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Уводзіны

Змест і месца вучэбнай дысцыпліны «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы» ў сістэме падрыхтоўкі па спецыяльнасці «Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны». Мэты і задачы вучэбнай дысцыпліны. Агляд літаратуры і крыніц.

Структура вучэбнай дысцыпліны. Характарыстыка раздзелаў.

Формы і метады аўдыторнай работы. Формы кантролю.

Раздзел I. Асновы экскурсійнай работы

Тэма 1. Асноўныя этапы развіцця экскурсійнай дзейнасці

Асноўныя этапы развіцця экскурсійнай дзейнасці: дарэвалюцыйны, савецкі, постсавецкі.

Дарэвалюцыйны этап. Зараджэнне экскурсійнай дзейнасці. Цесная ўзаемасувязь экскурсійнай і адукацыйнай дзейнасці. Вучэбныя і школьныя экскурсіі. Стварэнне і дзейнасць першых экскурсійных устаноў. Першыя выданні па экскурсійнай дзейнасці.

Савецкі этап. Станаўленне савецкай экскурсійнай справы. Асноўныя перыяды: 1917–1930; 1930–1945; 1945–1980. Характарыстыка асноўных перыядаў савецкага этапу. Вядомыя педагогі і метадысты экскурсійнай справы, іх роля ў развіцці тэорыі і практыкі экскурсійнай работы.

Постсавецкі этап. Крызіс у развіцці экскурсійнай справы.

Станаўленне экскурсійнай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь. Увага дзяржавы да праблем турыстычна-экскурсійнай дзейнасці. Дакументы, якія рэгулююць турыстычна-экскурсійную дзейнасць у Рэспубліцы Беларусь.

Тэма 2. Экскурсія і яе сутнасць

Розныя падыходы да вызначэння экскурсіі. Экскурсія як від дзейнасці. Экскурсія як форма зносін. Асноўныя функцыі экскурсіі. Прыкметы экскурсіі: працягласць у часе; наяўнасць экскурсійнай групы і экскурсавода; паказ экскурсійных аб'ектаў, першаснасць зрокавага ўспрымання; падпарадкаванне паказу аб'ектаў вызначанай тэматыцы. Патрабаванні да экскурсіі: паўната і дакладнасць матэрыялу, цэласнасць і завершанасць кампазіцыі, задавальненне запатрабаванняў экскурсантаў і інш.

Тэма 3. Класіфікацыя экскурсій

Агульныя прынцыпы класіфікацыі. Класіфікацыя экскурсій па змесце. Класіфікацыя па складзе ўдзельнікаў экскурсійнай групы. Класіфікацыя па

месцы правядзення экскурсіі. Класіфікацыя па спосабе руху. Класіфікацыя па форме правядзення.

Значэнне класіфікацыі. Выкарыстанне класіфікацыйных прыкмет пры арганізацыі і правядзенні экскурсіі.

Тэма 4. Тэхналогія падрыхтоўкі экскурсіі

Асноўныя этапы падрыхтоўкі экскурсіі, іх паслядоўнасць і ўзаемасувязь.

Вызначэнне мэт і задач экскурсіі. Выбар тэмы і назвы экскурсіі. Адбор літаратуры і складанне бібліяграфіі. Вызначэнне іншых крыніц экскурсійнага матэрыялу: вывучэнне архіўных матэрыялаў, азнаямленне з экспазіцыямі і фондамі музеяў.

Адбор і вывучэнне экскурсійных аб'ектаў. Класіфікацыя аб'ектаў паказу. Крытэрыі адбору аб'ектаў паказу. Складанне картак экскурсійных аб'ектаў.

Складанне маршруту экскурсіі. Абход (аб'езд) маршруту экскурсіі.

Падрыхтоўка тэксту экскурсіі. Патрабаванні да тэксту экскурсіі. Кантрольны і індывідуальны тэкст экскурсіі.

Камплектаванне «партфеля экскурсавода», яго змест і прызначэнне.

Вызначэнне метадычных прыёмаў і тэхнікі правядзення экскурсіі.

Складанне тэхналагічнай карты (метадычнай распрацоўкі) экскурсіі. Структура і афармленне тэхналагічнай карты.

Складанне індывідуальнага тэксту экскурсіі.

Прыём і зацвярджэнне экскурсіі. Правядзенне пробнай экскурсіі.

Падрыхтоўка экскурсавода да правядзення распрацаванай экскурсіі.

Тэма 5. Методыка правядзення экскурсіі

Экскурсійная методыка, яе патрабаванні. Тэматычная адпаведнасць экскурсійных аб'ектаў. Лагічная паслядоўнасць паказу аб'ектаў, лагічныя пераходы. Бесперапыннасць экскурсіі. Прынцыпы ўзаемадзеяння паказу і расказу. Цэласнасць экскурсіі.

Метадычныя прыёмы правядзення экскурсіі. Паказ і расказ.

Экскурсійны паказ аб'ектаў. Метадычныя прыёмы паказу: папярэдні агляд, экскурсійны аналіз, зрокавая рэканструкцыя, лакалізацыя падзей, зрокавае параўнанне і інш. Метадычныя прыёмы паказу наглядных дапаможнікаў. Сродкі паказу экскурсійных аб'ектаў.

Экскурсійны расказ. Асноўныя патрабаванні да экскурсійнага расказу: тэматычная накіраванасць, дакладнасць, лаканічнасць, даступнасць і інш.

Метадычныя прыёмы расказу: экскурсійная даведка, апісанне, тлумачэнне, каментарый, цытаванне, літаратурны мантаж.

Асаблівыя прыёмы правядзення экскурсіі: сустрэча з цікавымі людзьмі, выкарыстанне элементаў рытуалу, актывізацыя пазнавальнай дзейнасці экскурсантаў і інш.

Тэма 6. Тэхніка правядзення экскурсіі

Асноўныя патрабаванні да тэхнікі правядзення экскурсіі. Знаёмства экскурсавода з групай. Перамяшчэнне экскурсантаў. Тэмп руху. Размяшчэнне экскурсійнай групы і экскурсавода пры паказе аб'екта. Час правядзення экскурсіі, неабходнасць захавання рэгламенту. Асаблівасці правядзення транспартнай экскурсіі. Пытанні экскурсантаў. Паўзы падчас экскурсіі. Тэхнічныя сродкі забеспячэння экскурсійнага працэсу. Працягласць экскурсіі. Патрабаванні да маршруту экскурсіі. Уздзеянне на экскурсійны працэс знешніх фактараў.

Тэма 7. Асаблівасці падрыхтоўкі і правядзення розных відаў экскурсій

Асаблівасці падрыхтоўкі і правядзення аглядных шматпланавых экскурсій.

Тэматычныя экскурсіі (гістарычныя, архітэктурна-горадабудаўнічыя, мастацтвазнаўчыя, літаратурныя, прыродазнаўчыя і інш.), асаблівасці іх падрыхтоўкі і правядзення.

Асаблівасці падрыхтоўкі і правядзення вытворчых, загарадных экскурсій.

Музейныя экскурсіі, іх сутнасць, спецыфіка, асаблівасці правядзення. Экскурсіі ў музеях-сядзібах і музеях-запаведніках.

Камбініраваныя экскурсіі.

Раздзел II. Асноўныя кірункі ўдасканалення экскурсійнай дзейнасці

Тэма 8. Прафесійныя і асабістыя якасці экскурсавода

Асаблівасці прафесіі экскурсавода. Асоба экскурсавода: задаткі і здольнасці, характар і тэмперамент. Прафесійнае майстэрства экскурсавода. Мова экскурсавода. Культура і тэхніка мовы. Стыль паводзін і манеры экскурсавода.

Удасканаленне прафесійнага майстэрства экскурсавода. Самаадукацыя. Спецыялізацыя.

Тэма 9. Арганізацыя і змест работы экскурсавода

Арганізацыя работы экскурсавода. Планаванне работы, асноўныя службовыя абавязкі экскурсавода. Кантроль за работай экскурсавода. Падбор кадраў. Падрыхтоўка экскурсаводаў.

Тэма 10. Дыферэнцыраваны падыход да экскурсійнага абслугоўвання

Паняцце экскурсійнага абслугоўвання. Экскурсія як паслуга. Якасць і культура абслугоўвання.

Сутнасць дыферэнцыраванага падыходу да экскурсійнага абслугоўвання. Экскурсійная аўдыторыя. Дыферэнцыяцыя экскурсантаў. Віды фарміравання экскурсійных груп.

Падрыхтоўка і правядзенне экскурсій з улікам запатрабаванняў, інтарэсаў, узроўню падрыхтоўкі і іншых асаблівасцей экскурсантаў. Стварэнне некалькіх варыянтаў экскурсіі на адну тэму для розных экскурсійных груп.

Спецыфіка падрыхтоўкі, арганізацыі і правядзення экскурсій для дзяцей, моладзі, дарослых.

Асаблівасці падрыхтоўкі, арганізацыі і правядзення экскурсій для замежных турыстаў.

Арганізацыя індывідуальнага экскурсійнага абслугоўвання.

Вывучэнне попыту ў галіне экскурсійнага абслугоўвання.

Тэма 11. Спецыфіка арганізацыі і планавання экскурсійнай работы ў музеі

Экскурсія як асноўная форма культурна-адукацыйнай дзейнасці музея. Арганізацыя экскурсійнай работы ў музеі. Структурныя падраздзяленні музея, якія займаюцца арганізацыяй і правядзеннем экскурсій. Узаемадзеянне музея і турыстычных фірм. Уключэнне музеяў у турыстычныя маршруты.

Тэма 12. Экскурсійная работа ў турызме

Арганізацыя экскурсійнай работы ў турыстычна-экскурсійных установах. Арганізатары экскурсій, кіраўнікі турыцкіх груп, экскурсаводы (гіды).

Метадычная работа. Комплексны падыход да стварэння турысцка-экскурсійнага прадукту.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Колькасць гадзін КСР	Форма кантролю ведаў
	Лекцыі	Семінарскія заняткі		
Уводзіны	1			
Раздзел I. Асновы экскурсійнай работы				
Тэма 1. Асноўныя этапы развіцця экскурсійнай дзейнасці	1		1	Вуснае апытанне
Тэма 2. Экскурсія і яе сутнасць	2		1	Выбарачнае апытанне
Тэма 3. Класіфікацыя экскурсій	2		1	Выбарачнае апытанне
Тэма 4. Тэхналогія падрыхтоўкі экскурсіі	4	2	2	Выбарачнае апытанне
Тэма 5. Методыка правядзення экскурсіі	6	4	2	Выбарачнае апытанне
Тэма 6. Тэхніка правядзення экскурсіі	2	2	2	Выбарачнае апытанне
Тэма 7. Асаблівасці падрыхтоўкі і правядзення розных відаў экскурсій	4	2	2	Падрыхтоўка прэзентацый
Раздзел II. Асноўныя кірункі ўдасканалення экскурсійнай дзейнасці				
Тэма 8. Прафесійныя і асабістыя якасці экскурсавода	2	2		
Тэма 9. Арганізацыя і змест работы экскурсавода	2	1		
Тэма 10. Дыферэнцыраваны падыход да экскурсійнага абслугоўвання	2	2		
Тэма 11. Спецыфіка арганізацыі і планавання экскурсійнай работы ў музеі	2	1		
Тэма 12. Экскурсійная работа ў турызме	2		1	Выбарачнае апытанне
Разам:	32	16	12	

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА*Асноўная літаратура*

1. Худницкая, Е. В. Экскурсоведение : учебное пособие / Е. В. Худницкая. – Минск : РИВШ, 2021. – Разд. 1–8. – С. 11–285.
2. Чирский, Н. А. Экскурсоведение. Основы экскурсионной деятельности / Н. А. Чирский. – 3-е изд. – Минск : РИВШ, 2019. – С. 1–235.

Дадатковая літаратура

1. Гецевич, Н. А. Основы экскурсоведения : учеб. пособие для географических специальностей высших учебных заведений / Н. А. Гецевич. – Минск : Университетское, 1988. – 159 с.
2. Емельянов, Б. В. Экскурсоведение : учебник / Б. В. Емельянов. – М. : Сов. спорт, 2000. – 215 с.
3. Савина, Н. В. Экскурсоведение : учебное пособие. В 2 ч. Ч. 1. – Минск : [б. и.], 2000. – 111 с.

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай работы студэнтаў

У мэтах павышэння эфектыўнасці засваення вучэбнага матэрыялу па вучэбнай дысцыпліне «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы» і фарміравання вучэбных кампетэнцый прадугледжана самастойная работа студэнтаў, якая накіравана на актывізацыю вучэбна-пазнавальнай дзейнасці студэнтаў; фарміраванне ў іх уменняў і навыкаў самастойнага набыцця і абагульнення ведаў; уменняў і навыкаў самастойнага прымянення ведаў на практыцы; самаразвіццё і самаўдасканаленне.

Самастойная работа дапамагае арганізаваць раўнамерную дзейнасць студэнтаў па вывучэнні вучэбнай дысцыпліны, больш глыбока завсвоіць яе; дасягнуць своечасовага выканання заданняў, сачыць за індывідуальным рэзультатам.

Арганізацыя самастойнай работы студэнтаў прадугледжвае такія формы, як падрыхтоўка студэнтамі інфармацыйных матэрыялаў на адпаведную тэматыку (даклады, рэфераты), падрыхтоўка прэзентацый, складанне карткі праслухоўвання экскурсіі, складанне карткі аб'екта паказу, складанне тэхналагічнай карты экскурсіі, наведванне музеяў і інш.

Выкладчык знаёміць студэнтаў са спецыфікай той ці іншай самастойнай работы і спосабамі яе кантролю падчас уводнай лекцыі па вучэбнай дысцыпліне.

Характарыстыка рэкамендуемых педагагічных тэхналогій і метадаў выкладання

Пры арганізацыі выкладання вучэбнай дысцыпліны «Тэорыя і практыка экскурсійнай работы» рэкамендуецца выкарыстоўваць традыцыйныя формы і метады навучання: лекцыйныя і семінарскія заняткі, варыятыўныя мадэлі кіруемай самастойнай работы. У практыку правядзення семінарскіх заняткаў мэтазгодна ўкараняць метадыкі актыўнага навучання, дыскусійныя метады (групавыя дыскусіі, мадэліраванне практычных сітуацый і інш.), візуальныя метады (метады ілюстрацыі, дэманстрацыі, відэаматэрыялы).

У ліку эфектыўных педагагічных тэхналогій, якія спрыяюць развіццю крытычнага мыслення, вопыту фарміравання і выкарыстання інструментарыя вучэбна-даследчай дзейнасці, вылучаюцца тэхналогіі: праблемнага навучання; развіцця крытычнага мыслення; праектнага навучання; камунікацыйныя і інфармацыйныя тэхналогіі; тэхналогіі вучэбна-даследчай

дзеясці; метады аналізу канкрэтных сітуацый; іншыя інавацыйныя і інтэрактыўныя метадыкі.

Для дыягностыкі атрыманых студэнтамі ведаў прадугледжваецца выкарыстанне наступных сродкаў: вусныя апытанні па асобных тэмах і падраздзелах; пісьмовыя работы па асобных падраздзелах дысцыпліны (складанне карткі аб'екта паказу, запаўненне карткі праслухоўвання экскурсіі); падрыхтоўка мультымедыйных прэзентацый па асобных падраздзелах дысцыпліны; выступленні студэнтаў на семінарскіх занятках па самастойна падрыхтаваных тэмах.